

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Kansalliskirjaston suurimmat haasteet julkisuuslain soveltamisessa liittyvät nimenomaan kulttuuriaineistolain nojalla luovutettujen aineistojen salassapitoon (KultAinL 22§). Erityisen ongelmalliseksi on käytännössä osoittautunut nykyisen lain yksityiselämän suojaa koskeva salassapitoperuste (24§32k.).

Kohdassa salassapidon piiriin luetaan mm. asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön "osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista". Säännös on kirjoitettu niin väljästi, että se kattaa potentiaalisesti merkittävän osan Kansalliskirjaston kokoelmista. On kuitenkin selvää, ettei kaikkeen, esimerkiksi urheiluseuraan kuulumiseen, liity minkäänlaista salassapidolla suojeltavaa intressiä.

Ehdotamme, että asia ratkaistaisiin siten, että yhdistys, seura tms. voisi itse arvioida, tulisiko sen jäsenluettelot määritellä salassa pidettäviksi, ja halutessaan lisätä aineistoihinsa tätä koskevan merkinnän. Muut jäsenluettelot, matrikkelit ym. jäisivät tällöin salassapidon ulkopuolelle.

Myös kohdan kirjoitustapa on vaikeaselkoinen ja on johtanut väärinkäsityksiin: salassapidon piiriin ja sen ulkopuolelle kuuluvat tiedot tulisi säännöksessä erotella selkeämmin toisistaan.

Julkisuuslaissa määritellään myös poikkeuksia, joiden nojalla tietoja voidaan antaa myös sinällään salassa pidettävästä aineistosta. Tulkintaongelmia voivat jatkossakin aiheuttaa pykälät, joissa säädetään salassapidon poikkeuksista tieteellisen tutkimuksen turvaamiseksi (nykyisen lain 28§). Laissa todetaan, että lupaa harkittaessa on huolehdittava siitä, että tieteellisen tutkimuksen vapaus

turvataan. Tällä perusteella säännöstä on Kansalliskirjastossa sovellettu mahdollisimman väljästi ja määräaikainen käyttö lupa on myönnetty, jos asiakkaalla on esittää aineistoa koskeva tutkimussuunnitelma. Lain soveltamista kuitenkin helpottaisi, jos "tutkimuksen" ja "tieteellisen tutkimuksen" käsitteet olisi lainsäädännössä määritelty nykyistä selkeämmin, esimerkiksi siten, että poikkeus tulisi sovellettavaksi vain, jos asiakkaalla on esittää hankettaan koskeva tutkimussuunnitelma ja aineistohallintasuunnitelma.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisu 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaile ja perustele muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Kuten aiemmin olemme lausuneet, pidämme perusteltua ajatusta laajentaa julkisuuslain soveltamisalaa myös julkisyhteisöjen määräysvallassa oleviin toimijoihin. Emme kuitenkaan osaa arvoida, mitä tämä konkreettisesti merkitsisi salassapitoperusteiden kannalta.

Oletteko tunnistanee tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisu 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

Julkisuuslain uudistamisen tavoiteena on ollut sääntelyn yksinkertaistaminen. Tässä ei ole täysin onnistuttu. Salassapitosäännöstö monine kohtineen on monimutkainen kokonaisuus, jonka soveltaminen on käytännön kirjastotyössä haastavaa. On osoittautunut, että esimerkiksi tietosuojasääntelyn ja yksityiselämän suojaa koskevan sääntelyn erottaminen julkisuuslain salassapitosäännöksistä on kirjastoammattilaisille vaikeaa. Ajoittain tulee vastaan tilanteita, joissa on pakko punnita vastakkain salassapidon edellytyksiä ja toisaalta julkisuusperiaatetta - tai jopa sananvapausnäkökohtia.

Heikkinen Pekka
Kansalliskirjasto - Pekka Heikkinen, kirjaston juristi